

fullt og helt kan erfare Brorsons billedspråk i en kristen-meditativ hermeneutikk, er denne utgivelsen et stort løft, ikke bare for Brorsons forfatterskap, men for 1700-tallets religiøse diktning generelt. Leseren får del i en solid tekstkompetanse i Nielsens kyndig veiledning gjennom villniset av symboler, bibelsteder og tradisjoner. Nettopp ved å tolke Brorsons salmer i lys av en bibelsk og historisk kontekst åpnes nye traséer inn i dette uhyre fascinerende tekstlandskapet.

Helene Grønlien

Kristian H. Nielsen, Michael Harbsmeier & Christopher J. Ries (red.), *Scientists and Scholars in the Field: Studies in the History of Fieldwork and Expeditions* (Aarhus University Press, 2012). 476 s.

Denne boka gir et særegent kaleidoskopisk blikk på feltarbeidets historie. Gjennom 17 enkeltbidrag og en fyldig innledning får vi presentert historier om vitenskapelige ekspedisjoner og vitenskapelig arbeid i felt gjennom en periode på 500 år. Slik er dette en velkommen historisering av feltarbeid og ekspedisjoner og deres forhold til de "felt" de konstituerer og blir til sammen med.

Utvalget er basert på et sett av temaer: Disiplinært og interdisiplinært samarbeid, offentlighetens forståelse av feltarbeid, kartografi og feltarbeid, feltarbeidets teknologier, nasjonalisering av felt og møter med lokale og amatører. Gitt innholdet i artiklene kunne lista vært mye lengre – med et nær sagt verdensomspennende geografisk undersøkelsesfelt, med sin lange tidshorison og med et ønske om å inkludere så mange ulike vitenskaper som mulig, blir det samlede resultatet et prisme for langt flere tematikker enn de redaktørene peker på. Som tematiske brennpunkt, framstår likevel redaktørenes valg som absolutt relevante.

Med et 1700-tallsutgangspunkt er det bokas fem første artikler som har umiddelbar interesse, og selv disse dekker store områder. Michael Harbsmeier skriver om hvordan instruksjoner ble brukt i forbindelse med ekspedisjoner på 1700-tallet og viser hvordan instruksjoner ble utarbeidet og brukt aktivt, ikke bare for å gi hjemmeværende vitenskapsmenn informasjon fra felten, men også som verktøy til å organisere og selv delta i feltarbeidet. Til tross for at de omtalte instruksjonene skulle bidra til kunnskap om alle naturens riker, mennesker inkludert, er det først og fremst instruksjonenes funksjon for generering av antropologisk kunnskap Harbsmeier er opptatt av. Det leder ham også til å definere feltarbeid som "deling og utveksling av kunnskap og informasjon med innbyggere av det som gjennom en slik prosess blir et felt" (s. 38). Slik defineres altså feltarbeid som et samarbeid mellom en som kommer utenfra og de som bor der.

Jeppe Strandsbjerg skriver om kartleggende undersøkelser av statsterritorier som feltarbeid, og er i sitt bidrag opptatt av hvordan feltstudier ikke bare hviler på etableringen av skillet mellom en utside og innside, mellom det fremmede og det hjemlige, men hvordan feltstudier har vært med på å konstituere nettopp dette skillet. Gjennom studier av kartografarbeider i Danmark på 1500- og 1600-tallet viser Strandsbjerg hvordan dette arbeidet bidro til å gjøre det mulig å regjere et territorium fra hovedstaden, ved å gjøre det homogent og hjemlig. Dermed bidro kartleggingen også til å konstituere det som var utenfor territoriets grenser som fremmed og verdt å reise til og utforske.

Fra det fremmede til det egne – til det underjordiske – beveger boka seg i det tredje kapitlet. Rengenier Rittersma har skrevet om Luigi Ferdinando Marsilis forsøk på å etablere solid kunnskap om trøflers opprinnelse og formeringsmåter, og alt annet verdt å vite om trøfler. Marsili etablerte et storstilt "pro-

sjekt”, ville vi vel kalt det i dag, for innhenting av kunnskap basert på spørrelistor og et bredt kontaktnett av lokale informanter. Arbeidet til Marsili besto i å samle og sammenstille andres observasjoner, og kanskje det mest påfallende her er i hvilken grad han benyttet seg av og stolte på de som hadde direkte kunnskap og erfaring – om de var skriveføre eller analfabeter var det deres kjennskap til feltet som var avgjørende. Og feltet i dette tilfellet synes å være definert av trøfflenes biologi i samspill med trøffelsankernes praksis.

Redaktørene lanserer i innledningen to serier av metaforer som beskriver forholdet mellom vitenskapere, feltarbeid og ekspedisjoner, hentet fra henholdsvis landbruket og militæret. Feltet assosieres på den ene siden til åkeren å dyrke og høste fra, på den andre siden til den sosiale organiseringen på slagmarken. Daniel E. Clinkmans artikkel om det intensiverte samarbeidet mellom the Royal Society og det britiske militæret i årene 1761–1790 viser til fulle hvordan de to ulike assosiasjonsrekkene knyttet til feltarbeid har en lang og sammenflettet historie. Felten i form av kunnskapsområder og geografiske lokaliteter ble arbeidet med og i av militære institusjoner og sivile organisasjoner i fellesskap. Royal Society kunne bidra med ekspertkunnskap, det militære med utstyr og ressurser, et samarbeid som la grunnlaget for dagens militær-intellektuelle kompleks, skriver Clinkman. Men kanskje også for den tvetydige posisjonen til feltarbeid som intervensjon og dominans på den ene siden, som ydmykt lyttende og observerende på den andre.

Kanskje den mest overraskende formen for feltarbeid vi møter i denne boka er Kasper Risbjerg Eskildsens interessante analyse av reisefortegnelse til tyske reisende, og spesielt den senere professor i Göttingen, Christoph August Heumann, som besøkte Nederland i de første årtiene av 1700-tallet. Hans nitid nedskrevne notater fra møter med intellektuelle og geistlige, og ikke minst fra den nederlandske underskogen av fritenkere og dissidenter, er

interessant lesning. Vi får et innsyn i intervju-, reise- og notattekniikkens historie og det epistemologiske grunnlaget for denne spørrende holdningen til annerledes tenkende. I denne, som i en rekke av de andre artiklene, er det likevel lite diskusjon om hva som er ”feltet”.

For selv om denne boka har et materiale som kan bergta, og artikler som gir overraskende og informative analyser av de mest forskjelligartede former for felt- og ekspedisjonsarbeid, så er det forbausende få forsøk på å definere og diskutere hva som utgjør et ”felt” og hvilke konsekvenser ulike konstitueringer av ”feltet” har i hvert tilfelle. Feltarbeidets dimensjoner er mange, for mange til å bli utforsket i en bok som denne, skriver redaktørene i innledningen. Dette er utvilsomt sant, men kanskje kunne man utfordret artikkelforfatterne til i større grad å gå i klinsj med nettopp begrepene som er sentrale for boka, felt, feltarbeid og ekspedisjon, for å tydeliggjøre det analytiske potensial en historisering av begrep og praksiser knyttet til feltarbeid har.

De som gjør slike diskusjoner i boka viser hvor interessante slike analyser kan være. Jeremy Vetter tematiserer og analyserer feltarbeid i den amerikanske Midtvesten i tiårene rundt 1900 og viser gjennom sin firedeling av det han kaller former for kunnskapsproduksjon et fascinerende mangfold av feltarbeidspraksiser. Interessant er også Serge Reubis analyse av to samtidige tidlige 1900-talls antropologer fra Sveits og deres ulike feltarbeidspraksiser. Men det mest tankevekkende punktet i Reubis analyse er likevel den enkle påstanden om at ”de innfødte hadde mye mer erfaring med antropologer enn omvendt” (s. 315).

Og det reiser et betimelig spørsmål også til denne boka: Hvem er det som er best egnet til å uttale seg om vitenskapere i felt? Kildematerialet til feltarbeidets og ekspedisjonenes historier er først og fremst skapt av vitenskapene, de beskriver de og det andre de møter, men også seg selv i sine arbeider. Slik står vi i

fare for å få bare feltherrenes historier, for å si det med en militær feltmetafor. I en rekke vitenskapshistoriske studier de siste årene har man vært opptatt av fotfolkets bidrag, enten det er som tegnere eller mekanikere, eller som lokalbefolkning med sin kunnskap. Det er likevel åpenbart ut fra denne boka at det er vanskelig å inkludere disse perspektivene av kildehensyn, men også som erkjennelsesinteresse. For de som studerer vitenskapere i felt er interessert i dem som fagfolk som bidro til utviklingen av bestemte vitenskaper, og det er ikke feltarbeidet i seg selv som er interessant, men hvilke konsekvenser det hadde, hvilken epistemologisk funksjon det tjente. En historie om feltarbeid som ikke handlet om konstitueringen av ulike vitenskapelige felt, men om arbeidet i felten, vil gi andre perspektiver. Dette gjøres i større grad i de bidragene som tematiserer nyere historie i denne boka, noe som med fordel kunne berike den eldre historien. Vi kan håpe at redaktørene blir hørt i sitt ønske om at vi i framtida vil få flere nye perspektiver på feltarbeidets historie.

Brita Brenna

Lucien Nouis, *De l'infini des bibliothèques au livre unique: L'archive épurée au XVIIIe siècle*, L'Europe des Lumières 26 (Paris : Classiques Garnier, 2013). 298 s.

Hvordan organiserer et samfunn sitt kunnskapsmateriale når tilfanget øker drastisk og arkivene overfylles? Forestillingen om arkivets problem, om at vi oversvømmes av informasjon, er ikke enestående for vår tid. Slik Roger Chartier påpeker i *L'ordre des livres* (1992), opplevde Vest-Europa allerede fra senmiddelalderen en økning i sirkulasjonen av tekster – først som manuskripter, så i trykt form – som var så omfattende at den utløste en febrilsk innsats for å utvikle nye

strategier og metoder for kunnskapsorganisering. Videreutviklingen og utbredelsen av trykkekunsten gjorde sitt for å øke behovet. Lucien Nouis tar i sin nye bok for seg denne epistemologiske og kunnskapsorganisatoriske problemstillingen slik den fremstod i opplysningstidens Frankrike.

Utgangspunktet for boken er en forestillingsverden som spilte en sentral rolle i den filosofiske og vitenskapelige samtalen i andre halvdel av 1700-tallet, knyttet til opplevelsen av å leve i en tid hvor man skrev for mye og tenkte for lite. Nouis siterer politikeren Jacques Pierre Brissots spissformulerte svar på denne problemstillingen: "Man må avstå fra å lese".

Der vi i vår tid virker opptatt av å bevare all informasjon, liketil tweets og nettsider, søkte 1700-tallets "hommes de lettres" etter en løsning i en rasjonell utrensning og sortering av kunnskap. De var ikke fremmede for tanken om å henvise "unyttige" tekster til historiens glemmebok. I denne forbindelse var *autodaféen*, bokbålet, en positiv størrelse, fordi den fremstod som en frigjøring fra de foregående generasjoners feiltrinn og ordgyteri.

Slik tittelen antyder operer Nouis med to sentrale forestillinger, på den ene siden det uendelige og uhåndterlige biblioteket eller arkivet, og på den andre *le livre unique*, "den unike boken". Biblioteket og arkivet er her ikke først og fremst å forstå i konkret, materiell forstand, men som konsepter, som metaforer for samfunnets samlede kunnskapsproduksjon. "Den unike boken" er på sin side et billedlig uttrykk for idealet om en rasjonell destillasjon av den skriftlige overfloden.

Forfatteren viser hvordan opplysningsideologien, og i særdeleshet de ulike encyklopediprojektene, målbar en ambisjon om å sortere kunnskapen på en slik måte at de ideelt sett skulle resultere i en sekulær "Bøkenes bok". Denne skulle erstatte et overfylt arkiv av for det meste overflødig tekst, for å stå tilbake med kun det virkelig sanne og nyttige.